

Teisteanais
Nàiseanta
2023 ATHARRAICHTE

X872/76/12

**Eachdraidh
Eachdraidh Albannach**

DIMÀIRT, 2 CÈITEAN

11:00 M – 12:30 F

EACHDRAIDH ALBANNACH — 36 comharran

Feuch AON phàirt.

Sgrìobh do fhreagairtean gu soilleir ann an leabhran nam freagairtean. Ann an leabhran nam freagairtean, feumaidh tu àireamh na ceiste a tha thu a' freagairt a chomharrachadh gu soilleir.

Cleachd inc **gorm** no **dubh**.

Mus fàg thu seòmar na deuchainne feumaidh tu leabhran nam freagairtean a thoirt don Fhreiceadan; mura dèan thu sin, dh'fhaodadh tu na comharran gu lèir airson a' phàipeir seo a chall.

* X 8 7 2 7 6 1 2 *

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

EACHDRAIDH ALBANNACH

Feuch AON phàirt

PÀIRTEAN

A.	Cogaidhean na Saorsa, 1249–1328	<i>duilleag 04</i>
B.	Linn an Ath-leasachaidh, 1542–1603	<i>duilleag 06</i>
C.	Cùmhnant an Aonaidh, 1689–1740	<i>duilleag 08</i>
D.	Imrich agus ìmpireachd, 1830–1939	<i>duilleag 10</i>
E.	Buaidh a’ Chogaidh Mhòir, 1914–1928	<i>duilleag 12</i>

[Tionndaidh an duilleag

Pàirt A — Cogaidhean na Saorsa, 1286–1328

Rannsaich na stòran gu h-ìosal agus feuch ri na ceithir ceistean a leanas a fhreagairt.

Stòr A bho Michael Lynch, *Scotland: A New History* (1993).

Cha robh èiginn an t-sliochd rìoghail a dh'adhbharaich bàs tuiteamach Alasdair III sa Mhàrt 1286 gun choimeas. B' e fàiligidh san loidhne-fhireann mallachd nan sliochdan rìoghail agus nan teaghlaichean uasal air feadh na Roinn Eòrpa. Bha am mac a b' òige aig Alasdair, Daibhidh, air bàsachadh ann an 1281 agus bhàsaich oighre an Tighearna Alasdair, ann an 1284. Bha a' bheàrn phoilitigeach san ùghdarras air a lìonadh le sia riochdairean bhon choimhearsnachd phoilitigeach, 'An Luchd-cùraim' a chaidh a thaghadh aig 'pàrlamaid' a choinnich aig Sgàin ceathrad latha an dèidh na cùis-mhulaid. Cha bu chòir dha a bhith air fhaicinn mar nì iongantach a bhith a' tighinn am follais san droch sholas de dh'èiginn phoilitigeach a dh'fhaodadh a bhith air èiridh eadar 1286 agus 1289 de 'An Luchd-cùraim' a bhith a' riaghladh rìoghachd ann an ainm an uachdarain aithnichte. Bha seo, gu ìre, mar thoradh air inbhe a bha a' sìor fhàs den rìoghachd thairis air an 13mh linn, a bha a' leigeil leis an Luchd-cùraim a bhith a' riaghladh gu soirbheachail a dh'aindeoin nan eagail a bha ann aig an toiseach mu èiginn làn chunnartan agus dhuilgheadasan.

Stòr B bho Caroline Bingham, *Robert the Bruce* (1999).

An uair a chaochail Alasdair III cha robh beachd sam bith gur e deireadh linn a bha ann, cha robh faireachdainn sam bith ann gun robh suidheachadh èiginneach mu choinneamh Alba. Bha an t-adhlaiceadh aig Rìgh Alasdair na h-Alba ann an Dùn Phàrlain air an 29 Màrt 1286, agus chruinnich a' Phàrlamaid ann an Sgàin air 2 Giblean. Dh'fhaodar a bhith a' meas gun robh rìoghachd fiùdalach às aonais rìgh na dhuilgheadas do dh'Alba, ach chomharraich riaghladh an Luchd-cùraim, a chaidh a shuidheachadh airson a bhith mar riaghaltas eadar-amail, nach do chaill na h-Albannaich an iùil às aonais an rìgh. B' e dileab Alasdair III a' chinnt gun tugadh an Luchd-cùraim dìon do iomlanachd rìoghachd na h-Alba. Às aonais rìgh, choimiseanaich an Luchd-cùraim Seula Mhòr na Rìoghachd air an robh na briathran 'Andrea Scotis Dux Esto Compatriotis' ('Biodh an Naomh Anndrais mar cheannard air na h-Albannaich cho-dhùthchasach), a' dèanamh pàtran-naomh mar riochdaire an rìgh.

Stòr C bho Ranald Nicholson, *Alba: Nam Meadhan Aoisean nas Anmoiche* (1974).

B' e an aon roghainn eile a bha ann airson àm ri teachd nach leanadh gu irioslachadh, a dhol a shabaid airson rìoghachd Albannach ath-stèidheachadh. Ach cò bha a' dol a stiùireadh na sabaid? Chan e a-mhàin Iain Balliol ach bha mòran de dh'uaislean na h-Alba air an glacadh ann an Dùn Bàrr agus bha iad nam prìosanaich ann an Sasainn. Bha ainmean a' mhòr-chuid de na h-uaislean eile a' cur ri Rola an Ragadair; agus is iongantach gun robh e a' dèanamh dragh sam bith don riaghlachas Shasannach nach robh ainm Uilleam Uallas ann, an dàrna mac aig An Ridire Calum Uallas bho Ach na Feàrna. Ach, b' e Uilleam Uallas aon de na ciad fheadhainn a chaidh an sàs ann an spàirn guerilla. An dèidh strì ris a' ghearastan Shasannach ann an Lannraig, fhuair e às le cuideachadh bho bhean, a chaidh a cur gu bàs leis an fheadhainn a bha às a dhèidh. Mar dhìoghaltas thill Uallas air ais gu Lannraig, agus mharbh e an siorraidh Sasannach, An Ridire Uilleam Hazelrigg. Bha Uallas a-nis air aithneachadh mar am prìomh stiùiriche den fheadhainn a bha air an ainmeachadh mar 'fhògarraich' le na Sasannaich.

EACHDRAIDH ALBANNACH — PÀIRT A (a' leantainn)

Stòr D bhon *Scotichronicon*, eachdraidh a chaidh a sgrìobhadh leis an aba Walter Bower, tràth sa 15^{mh} linn.

Aon latha an uair a bha Brus agus Comyn a' marcachd a-mach à Struighlea còmhla ri chèile, chuir Brus a mholadh air adhart. Ged a b' ann mar chòir agus a rèir chleachdaidhean agus laghan na dùthcha a bha onair mòralachd rìoghail agus còir-seilbheachd air a shon air an aithneachadh mar a bhith le Raibeart Brus seach neach sam bith eile. Rinn Brus tairgse don neach sin lain Comyn – an dàrna cuid a bhith na rìgh agus riaghladh na rìoghachd air fad a ghabhail air fhèin, agus a bhith a' toirt don Raibeart sin fhearann air fad agus a shealbh – no còraichean maireannach an fhearainn air fad agus sealbh an Raibeart sin a ghabhail thuige fhèin, a' fàgail na rìoghachd agus an onair rìoghail don dearbh Raibeart sin. Leis na teachdaireachdan aige agus na litrichean prìobhaideach gu Rìgh Shasainn, thug Comyn seachad gun nàire sam bith rùintean-dìomhair Brus, is e dhen bheachd nam biodh esan a-mach às an rathad, gum faigheadh Comyn, gun dhuilgheadas sam bith smachd air Alba le taic bho Eideard.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

1. Dè cho fad 's a tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn nam mìneachaidhean eadar-dhealaichte air an Luchd-cùraim anns na bliadhnachan tràth den duilgheadas mu oighre, 1286-89? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
2. Mìnich na h-adhbharan airson gun robh duilgheadasan eadar lain Balliol agus Eideard I. 8
3. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh dreuchd Uilleim Uallais agus seasamh Alba an aghaidh Shasainn? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
4. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais air buaidh Bhrus thairis air an fheadhainn a bha na aghaidh, 1306-1309. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT B — Linn an Ath-leasachaidh, 1542–1603

Rannsaich na stòran gu h-ìosal agus feuch na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Alec Ryrie, *The origins of the Scottish Reformation* (2006).

Mu na 1550an bha mòran Albannaich le an dìlseachdan roinnte agus bha am mì-thoileachas leis an Eaglais Chaitligich gu leòr airson toirt orra a bhith a' mireadh ris na beachdan ùra Pròstanach. San dealbh-chluich aige 'The Three Estates' a chaidh a chur air àrd-ùrlar an toiseach ann an 1552, sheall An Ridire Daibhidh Lindsay nàimhdeas do dh'ùghdarras a' phàp, ag ràdh am Bìoball a bhith air eadar-theangachadh gu Albais agus dh'iarr e gum biodh cead air a thoirt do shagartan a bhith a' pòsadh. Bha obraichean Lindsay air an cuairteachadh gu farsaing agus ged nach urrainn dhuinn am buaidh a thomhas gu dìreach, tha e soilleir nach ann aigesan a-mhàin a bha na beachdan seo. Bha am bàrd An Ridire Richard Maitland à Lethington, mar eisimpleir, air a ghràineachadh le coirbeachd na clèir. Bha Maitland soilleir gum bu chòir dhan Eaglais a bhith air a h-ath-leasachadh, ach mar fheadhainn eile, bha e airson sin tachairt tro phrògram de ath-leasachadh Caitligeach seach a bhith a' suidheachadh Eaglais ùr. Tha coltas ann gun robh ìmpidh air a chur air a' mhòrchuid de dhaoine foghlamaichte ann an Alba, aon dòigh no eile, nach b' urrainn do chùisean san t-seann Eaglais leantainn orra mar a bha iad ron seo.

Stòr B bho Jenny Wormald, *Court, Kirk, and Community: Scotland 1470–1625* (2018)

Bha daoine cuideachd air an glacadh leis a' bhoil mu bheachdan ath-leasachaidh tro bhith ag èisteachd ri searmonaichean Pròstanach leithid Iain Knox, a thug ionnsaigh air an aifreann mar bhreug ann an searmon ann an Cill Rìmhinn ann an 1547. Mu na 1550an cha robh teagamh sam bith ann mu dhlùth-leantainneachd ri teagaisgean Calbhanach mu shlàinte sa Bhìoball a bha e air ionnsachadh san àm a chuir e seachad san Fhraing, An Eilbheis agus Sasainn. Ann an 1552, chaidh lagh achdachadh, a bha air a dhealbh gus casg a chuir air a bhith a' clò-bhualadh leabhraichean agus bileagan Pròstanach, ach cha robh e soirbheachail. Bha e na shochair do Phròstanachas cuideachd gun robh àireamh bheag de dh'uaislean agus uachdarain chumhachdach aig nach robh ceist sam bith mun chùis Ath-leasaichte agus ghabh iad an cothrom ann an 1557.

Stòr C bho Margo Todd, *The Culture of Protestantism in Early Modern Scotland* (2002).

Rinn an Second Book of Discipline (1578) soilleir gun robh an stàit agus an Eaglais sgaraichte, agus gum bu chòir dhan Eaglais a bhith ga riaghladh fhèin saor bho smachd a' Chrùin. Dh'iarr e cuideachd gun deigheadh cur às de bhith a' suidheachadh easbaigean, agus gum bu chòir dhan Eaglais a bhith air a riaghladh le seanaidhean roinneil ris an canar clèirean agus gum biodh an smachd san fharsaingeachd aig àrd-sheanadh. Chuir Seumas VI an aghaidh nam planaichean ann an 1581 a bhith a' stèidheachadh trì-deug seanaidhean leis an uallach a bhith a' suidheachadh mhinistearan, a' taghadh riochdairean airson a bhith a' dol gu àrd-sheanaidhean agus airson a bhith a' dèiligeadh ri cùisean smachdachaidh cudromach a' gabhail a-steach chùisean a bha a' buntainn ris na h-uaislean. Bha na Clèirich, a bha tric air an ainmeachadh mar 'Melvillians' an dèidh an ceannaird Anndra Melville, dhen bheachd gum bu chòir eadhoin dhan Rìgh fhèin a bhith a' dol a rèir iarrtasan na h-Eaglaise. Chaidh an Rìgh agus mòran de na h-uaislean gu làidir an aghaidh sin.

EACHDRAIDH ALBANNACH — PÀIRT B (a' leantainn)

Stòr D bhon *First Book of Discipline* air a sgrìobhadh le Iain Knox agus ministearan eile ann an 1560.

San leabhar seo tha sinn a' cur an cèill na lèirsinn airson na h-Eaglais Ath-leasaichte ann an Alba airson an ama seo agus an ama ri teachd ann an co-rèir ri Facal Naomh Dhè. Is e dleastanas na h-eaglaise a bhith a' solar foghlam airson òigridh na rìoghachd seo agus mar sin tha e riatanach do gach sgìre a bhith a' suidheachadh mhaighstir-sgoile a dh'fheumas a bhith comasach leughadh agus sgrìobhadh ionnsachadh do chlann, agus firinnean bunaiteach na h-eaglaise a theagasg. Feumar faighinn cuidhteas de chreideamhan meallta, gu h-àraidh an aifreann, ach cuideachd ìomhaighean de Mhoire agus na naoimh agus feumaidh ministearan a bhith againn a tha nam Pròstanaich dealasach agus nach eil coirbte no a' leantainn dòigh-beatha mhì-mhoralta. Feumaidh an Eaglais sireadh a bhith a' togail comann nas diadhaidhe agus peanasachhear misgeachd agus mionnan mar eisimpleir, agus feumaidh na daoine a dhol dhan eaglais a h-uile Sàbaid sa mhadainn agus a-rithist san fheasgar.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

5. Dè cho fad 's a tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn nam mìneachaidhean eadar-dhealaichte air na h-adhbharan airson fàs Pròstanachd ann an Alba ro 1560? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
6. Mìnich na h-adhbharan a bha duilgheadasan aig Màiri, Banrigh na h-Alba, tro àm a riaghlaidh, 1561–1567. 8
7. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh na dàimhe eadar rìgh agus an Eaglais aig àm riaghlaidh Seumas VI? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
8. Dèan measadh air cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais air fàs ann am buaidh an Ath-leasachaidh air Alba, gu 1603. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT C — Cùmhnant an Aonaidh, 1689–1740

Rannsaich na stòran gu h-ìosal agus feuch na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Magnus Magnusson, *Scotland: The Story of a Nation* (2000).

An dèidh bàs Màiri, bha Uilleam a-nis na aonar mar rìgh, agus bha Alba cuideachd glè mhòr leatha fhèin, a' fulang truaighe eaconamach. Bha seo gu ìre oir thar nan deicheadan a chaidh seachad, bha Alba air fàilligeadh a dhol an sàs còmhla ri dùthchannan Eòrpach eile sna treandan togail ìmpireachd aca agus mar sin air tuiteam air cùl an co-fharpaisichean mòr-thìreach. Lean mar a dh'fhàillig Sgeama Darien gus seo fhuasgladh gu muinntir na h-Alba a bhith a' faireachdainn muladach agus thionndaidh seo gu fearg a thaobh Companaidh na h-Alba a bha air ullachadh uabhasach a dhèanamh airson oidhirp a bhith a' colonachadh pàirt de Mheadhan-Ameireagaidh. Bha na bu mhiosa ri thighinn sa chiad deichead den 18^{mh} linn. Ann an 1705, mar fhreagairt don dùbhlán Albannach a thaobh poileasaidhean Sasannach, bha pàrlamaid Shasainn a' faireachdainn gu math feargach agus stèidhich iad Achd nan Coigreach a bha a' cur bacadh air mach-mhalairt Albannach de dh'anart agus clòimh gu Sasainn. Bha seo a' comharrachadh leasachadh dramatach. Bha Sasainn a-nis a' sireadh meadhan sam bith airson a bhith a' coileanadh aonadh nas dlùithe le Alba.

Stòr B bho Keith M. Brown, *Kingdom or Province?: Scotland and the Regal Union, 1603–1715* (1992).

Thàinig crìonadh sna càirdeasan eadar Alba agus Sasainn bho na 1690an is air adhart an aghaidh cùl-raon de theanntachd sheasmhach eadar-nàiseanta anns an Roinn Eòrpa. Bha fhios aig a' cho-rìgh, An Rìgh Uilleam III, nach seasadh sìth sam bith. Bhon a chaidh e an sàs ann an cogaidhean san Roinn Eòrpa chrìon malairt na h-Alba le nàimhdean Shasainn. Theannaich an Rìgh cuideachd Achdan Maraicheachd a bha a' cur bacadh air malairt na h-Alba leis na colonaidean sa Charaibian agus air mòr-thìr Cheann a Tuath Ameireagaidh. Cha b' e an taobh Eòrpach an t-aon duilgheadas a bha ann. Chàin na Seumasaich Uilleam dreuchd aige tro na Bliadhnaichean Gorta (Ill years) Bliadhnaichean Gorta an uair a rinn droch fhogharan thairis air grunn shèasan an suidheachadh eaconamach na bu mhiosa. Bha eagal air mòran Albannaich gun leanadh an càirdeas le Sasainn fo rìgh co-roinnte gu luath gu na Sasannaich a bhith os cionn a' phoileasaidh cèin Albannaich.

Stòr C bho Agnes Mure MacKenzie, *The Kingdom of Scotland* (1940).

San t-Samhain chaidh a' chiad artaigil a dheasbad le bhòta. Ann an 1706 bha riaghaltas Shasainn trang a' gealltainn grunnan oifisean agus peinnseanan do na Buill Pàrlamaid Albannach, nan deigheadh aontachadh ri Aonadh. Sheall an Squadrone Volante an luach aig an àm seo. A dh'aindeoin an deasbaid fhiadhaich a ghabh àite, bha grèim an Squadrone air co-chothrom na cumhachd riatanach a thaobh a bhith a' buannachadh na bhòta airson Pàrtaidh na Cùirte. Aig an aon àm, bha am ministear Sasannach An t-larla Godolphin a' cur shaighdearan Sasannach tuath gu crìoch na h-Alba. Dh'fhàillinn Pàrtaidh na Dùthcha air a stiùireadh le Diùc Hamilton a bhith a' stiùireadh coiseachd a-mach de Phàrlamaid na h-Alba, le Hamilton a' toirt an dèididh mar leisgeul. Air an 16 Faoilleach chaidh aontachadh ris a' Chùmhnant agus thàinig e gu bhith na lagh. Mu 6 Màrt thàinig an Cùmhnant gu bhith na lagh ann an Sasainn. Air 1 Cèitean 1707, thàinig an Cùmhnant gu bith agus chaidh seirbheis taingeachd a chumail ann an Cathair-eaglais Naoimh Phòil ann an Lunnainn.

EACHDRAIDH ALBANNACH — PÀIRT C (a' leantainn)

Stòr D bho litir gu com-pàirtiche gnothachais, air a sgrìobhadh le Adhamh Mac a' Ghobhainn, neach-eaconamach Albannach, 1740.

Nam chuimhne-sa, chan eil càil a' coimhead nas fhasa a thuigsinn na àm mì-thoileachas a bha ann an Alba sna deicheadan an dèidh an Aonaidh. Bha còir aig an Aonadh a bhith math airson na rìoghachd seo. Ach, cha robh am math sin a' coimhead cinnteach. B' e a' bhuaidh a bha ann sa bhad gun deach ùidhean ionmhasail gach clas de mhuinntir na h-Alba a ghoirteachadh a' gabhail a-steach nan uaislean le seilbh ann an gnothachas. Bha dùil a' mhaith sin cuideachd cèin. Cha robh e ceadaichte don mhòr-chuid de dh'uaichdarain fearainn a bha cleachdte ri bhith a' stiùireadh phoileasaidhean eaconamach nan Albannach ann an Dùn Èideann a bhith a' riochdachadh na dùthcha aca fhèin ann am Pàrlamaid Bhreatannach. Agus mar sin air adhart gu fèin-fhiosrachadh nam marsantan. Bha na dòchasan aca air a bhith air an togail leis an Aonadh. Agus gu cinnteach, bha malairt le na planntachasan ann an lameuga, Virginia agus Carolina air am fosgladh dhaibhsan a chaidh gu bhith nan tighearnan tombaca, siùcair agus rus. A dh'aindeoin nan sochairean sin do dhaoine fa leth, bha a h-uile ìre de dhaoine a' mallachadh an Aonaidh.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

9. Dè cho fad 's a tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn nam mìneachaidhean eadar-dhealaichte air duilgheadasan eaconamach na h-Alba, 1689-1705? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
10. Mìnich na h-adhbharan airson gu robh mòran Albannach ag argamaid airson agus an aghaidh an Aonaidh le Sasainn. 8
11. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh achdachadh Achd an Aonaidh? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
12. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais air buaidhean eaconamach an Aonaidh, suas gu 1740. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - *tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr*
 - *susbaint an stòir*
 - *d' fhiosrachadh fhèin.*

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT D — Imrich agus ìmpireachd, 1830–1939

Rannsaich na stòran gu h-ìosal agus feuch na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Rosalind R. McClean, *Scottish emigrants to New Zealand, 1840–1880* (1990).

Ann an 1842, sheòl 830 luchd-imrich air trì de bhàtaichean a' Choimisein gu port Auckland. Dh'fhalbh dhà de na bàtaichean an *Duchess of Argyll* agus an *Jane Gifford*, à Breatainn on Chluaidh, agus b' e prìomh adhbhair na h-imrich seo breabadairean sgileil à Pàislig a thoirt gu obraichean le pàigheadh na b' fheàrr agus cothroman ùra. Bha e cuideachd a' brosnachadh mòran Albannaich gu imrich a dhèanamh cho prothaideach 's a bha clòimh rud a bha a' dèanamh imrich mòr-sgèile gu Sealann Nuadh na iomairt ion-obrachail. Lean seo gus an tàinig tuiteam mhòr ann am prìsean clòimhe air feadh an t-saoghail aig deireadh nan 1870an. Ach, an dèidh 1861, b' e an tàladh a bu mhotha gu Sealan Nuadh gun deach òr a lorg ann an Otago agus mar thoradh air seo thàinig sgìre 'Albannach' Sealan Nuadh gu bhith mar an àite bu bheairtiche agus an t-àite bu mhotha san robh sluagh sna roinnean air fad. Lean seo gu Otago a bhith a' cumail àite mar an ceann-uidhe mhiannaichte le luchd-imrich on RA de gach nàiseantas tro àm an 'Vogel'.

Stòr B bho Marjory Harper, *Emigration from Scotland Between the Wars* (2009).

Dh'fhàg cruadalan eaconamach an dèidh a' chogaidh mòran Albannaich le glè bheag de roghainn ach an tìr-dhàimh fhàgail agus a dhol chun na h-Ìmpireachd. B' ann ann an gnìomhachasan trom a bha an crìonadh a bu mhotha. Bha gnìomhachasan togail bhàtaichean ann an Alba a' strì airson cunnraidhean leis gun robh cunnraidhean bacaidh cabhlaich a' cumail air ais òrdughan bho ùghdarras a' chabhlaich, agus tha a' bhuaidh a bha aig seo air a shealltainn leis mar a mheudaich dìth-obrach ann an togail bhàtaichean bho 2.42% ann an 1920 suas gu de 75.8% ann an 1932. Aig an aon àm bha buaidh aig farpais bho Shasainn, A' Chuimrigh agus thall thairis air gnìomhachasan iarainn agus stàilinn na h-Alba, agus lean seo gu dàrna leth nam fùirneisean iarainn a bhith air an cur às a chèile agus 5000 obair a bhith air an call ann an oidhirp dhìomhain a bhith a' farpais. Bha gnìomhachas a' ghuaile cuideachd le crìonadh fad-ùine, gu ìre mar thoradh air droch rianachd agus an dùbhlàn de thùsan cumhachd eile a lean gu obraichean a bhith air an call ann an coimhearsnachdan mèinnearachd air feadh Alba.

Stòr C bho Ronald Roberts, *Champagne Charley of Montreal* (2021).

Bha Donnchadh MacEachran, mac gobha à Loch Chille Chiarain, ainmeil mar Albannach dùr, cruaidh 'a bha an-còmhnaidh le glè bheag foighidinn do luchd-talmhaidh a bha na b' ìsle'. Chuir e air chois, còmhla ris an Ridire Uilleam Osler, an Sgoil Leigh-lann Bheathaichean McGill a bha àrd-mheasaichte agus b' ann chun na sgoile seo a chaidh a bhràthair òg Teàrlach a chur bho Loch Chille Chiarain gus a bhith air oideachadh. B' e sàr oileanach a bh' ann agus an dèidh greis ag obair ann am practas bheathaichean an teaghlaich, ghluais e gu bhith ag obair aig Port Mhontreal. Phòs Charley Màighread Allan, nighean an duine a bu bheairtiche ann am Montreal, An Ridire Hugh Allan à Siorrachd Àir. Rinn An Ridire Hugh airgead bho thaobh Chanada den Allan Line, a bha os cionn iomairt malairt an luchd-siubhail eadar Liverpool, Glaschu agus Montreal. Le cuideachadh bho na mic aige, mheudaich e a bheairteas le bhith a' stèidheachadh am Merchants Bank of Canada ann an 1861. Chaochail an Ridire Hugh ann an 1882 agus chaidh Charley gu mòr an sàs ann an cùisean an teaghlaich, gu sònraichte ann an iomairt rèile air leth soirbheachail gus ceangal a' dhèanamh eadar Saskatchewan agus Manitoba.

EACHDRAIDH ALBANNACH — PÀIRT D (a' leantainn)

Stòr D bho artaigil ann am pàipear-naidheachd lùdhach a chaidh fhoillseachadh ann an Glaschu, 29 Lùnastal 1935.

Thathar a' meas gu bheil 25,000 lùdhach a' fuireach ann an Alba le 18,000 a' tàmh ann an Glaschu. Tha mòran a' cur ris a' bhaile sin le bhith a' stèidheachadh gnothachasan tàillearachd a tha a' tabhann seirbheis don t-sluagh ionadail. Tha tuilleadh fianais de bhuaidh dheimhinneach lùdhach air beatha ann an Glaschu soilleir leis na tha de lùdhaich òga ag ionnsachadh eòlas-leighis, oir thathar ag innse dhuinn gu bheil na h-oileanaich lùdhach air fad aig Oilthigh Ghlaschu sàr mhath. A dh'aindeoin sin, thairis air an dà bhliadhna a chaidh seachad tha dearmad mòr air a bhith air a dhèanamh air foghlam Eabhrach le àireamhan a' comharrachadh gu bheil Sgoil Talmud Torah Ghlaschu, a tha suidhichte sna Gorbals, air fulang gu mòr leis gu bheil teaghlaichean lùdhach air gluasad gu sgìrean nas beartiche. Tha sinn cuideachd a' cuimhnachadh air an còmhlan-pioba ainmeil am Brigèid Bhalach lùdhach, an t-aon chòmhlan-pioba lùdhach san t-saoghal, leis na fèilidhean siùdanach aca a tha rin lorg aig tachartasan cudromach air feadh Alba.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

13. Dè na tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn mu mhìneachaidhean eadar-dhealaichte air na h-adhbharan eaconamach airson imrich nan Albannach, 1830-1939? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.

14. Mìnich na h-adhbharan carson a dh'fhiosraich in-imrichean ann an Alba eòlasan eadar-dhealaichte. 8

15. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh buaidh luchd-imrich Albannach air an ìmpireachd? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.

16. Dèan luachadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais na chur in-imrichean ri comann na h-Alba. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT E — Buaidh a’ Chogaidh Mhòir, 1914–1928

Rannsaich na stòran gu h-ìosal agus feuch na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Philip Warner, *The Battle of Loos* (1976).

Ged a b’ e blàr cudromach a bha ann an Loos, chan eil luchd-eachdraidh air mòran aire a thoirt dha agus mar as trice, an uair a tha e air nochdadh ann an eachdraidh, thathar ag aithris mu na mearachdan a thachair ann seach airson a chàileachdan iongantach. Cha mhòr nach robhar soirbheachail aig Loos, mar thoradh air treuntas nan daoine a bha a’ sabaid agus a bhàsaich ann an sin. Mar eisimpleir, ann an rèiseamaidean a’ 15mh Roinn-airm (Albannach), mòran dhiubh sin a ràinig mullach Sliabh 70, agus a mhair beò, bha iad dhen làn bheachd gun robh iad air briseadh troimhe air Didòmhnaich 26 Sultain, 1915. Thuirt am Màidsear-Seanalair Richard Hilton, a bha aig an àm sin na Oifigear Coimhead air Adhart: ‘b’ e an dà rud a-mhàin a chur bacadh oirnn an gluasad mu dheireadh a dhèanamh a-steach gu crìochan Lens, sa chiad àite, cho sgìth ’s a bha na h-Albannaich fhèin (oir bha iad air a bhith an sàs anns an uabhas caismeachd agus sabaid air an là sin) agus san dàrna àite, mar a bha an t-uabhas de bheairt-ghunnaichean Gearmailteach a’ losgadh, air feadh a’ chnuic lom sin.’

Stòr B bho Nick Lloyd, *Loos*:

Bha Didòmhnaich 26 Sultain, 1915 na latha mòr-thubaist airson Arm Bhreatainn. Bha an ionnsaigh air an latha sin a’ gabhail a-steach sabaid mhòr mun cuairt Sliabh 70. Mun àm a thàinig a’ mhadainn, bha suidheachadh a’ 15^{mh} Roinn-airm (Albannach), air leth cugallach. Bha ionadan tric às aonais cheannardan, sgìth, le dìth connadh-gunna, biadh agus uisge, agus cha robh aca ach trannsaichean cumhang fo mhullach an t-Slèibh. Ghearain an Màidsear-Seanalair McCracken, chomanndair a’ 15^{mh} na Roinn-airm mu bhith ag ùrachadh na h-ionnsaigh, ach chaidh an comanndair an aghaidh An Seanalair Rawlinson. Ràinig òrdain na diofar aonadan Albannach aig amannan diofraichte. Ged a bha e comasach do dh’eileamaidean de na batailianan leantainn air adhart agus feachd an nàmhaid a chur air ais bha an ionnsaigh air a chur air dòigh ann an riochd cho truagh’s nach robh e comasach na buannachdan a ghleidheadh.

Stòr C bho W.R. Scott agus J. Cunnison, *The Industries of the Clyde Valley During the War* (1924).

An uair a chaidh an cogadh ghairm thug seo droch bhuaidh do bheatha na sgìre. Chan e a-mhàin gun robh uiread de dhaoine air an gluasad, bha dìth misneachd mu ghnòthachas de gach seòrsa fo na suidheachaidhean ùra agus neo-aithnichte. Ach, a thaobha Chluaidh, bha iarrtasan Ùghdarras a’ Chabhlaich air na gàrraidhean bhàtaichean agus a’ dol nas fharsaingeach na sin gu na gnìomhachasan einnseanaireachd, cha b’ fhada gus an tàinig meudachadh air toradh gnìomhachais na sgìre. Rè a’ chogaidh bha an abhainn na sealladh iongantach leis mar a bha na gàrraidhean bhàtaichean ag obair ann an dòigh anns nach robh iad air obrachadh a-riamh ron seo leis mar a bha togail bhàtaichean cogaidh agus càradh a’ fàs mar a bha an cogadh a’ dol air adhart. Na b’ fhaide air adhart, chaidh sliopan a chur sìos an uair a thàinig iarrtas mòr airson bàtaichean marsanta ùra agus na bu mhotha. Ann an cuid de ghàrraidhean, bha dealbhachaidhean ùra de bhàtaichean cogaidh gan togail agus air sgàth dìomhaireachd, bha na bàtaichean cogaidh air an còmhachadh le canabhas.

EACHDRAIDH ALBANNACH — PÀIRT E (a' leantainn)

Stòr D bho fèin-eachdraidh le David Kirkwood a' bruidhinn mu thachartasan ann an Glaschu aig àm a' chogaidh ann an 1915.

Rinn m' iarrtas airson dà sgillinn san uair mi ainmeil air a Chluaidh, leis gun robh an tuarastal againn na b' ìsle na bha tuarastail luchd-ciùird eile. Dh'ath-fhosgail sinn barganachadh leis an luchd-fastaidh ach is e glè bheag de dh'adhartas a rinn sinn. Thug J. & G. Weir bho Cathcart sgioba de luchd-einnseanairean Ameireaganach a-nall a fhuair an reata a dh'iarr sinne airson nan daoine againn fhèin, le pàigheadh de 17 tastan. 6 sgillinn. Air sgàth an neo-ionannachd eadar einnseanair bho Chluaidh agus einnseanair Ameireaganach, ghairm einnsinearan Weir stailc, agus mun Fhaoilleach dh'fhàg einnseanairean sgìre Chluaidh air fad an cuid obrach. Rinn na h-Ameireaganaich an t-aon rud oir cha robh iad airson a bhith air am meas na b' fheàrr. Mun àm seo bha prìsean airson nithean riatanach air èirigh cho mòr is gun robh sia sgillinn san uair air a bhith tòrr mòr na bu reusanta na dà sgillinn san uair.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

17. Dè cho fad 's a tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn nam mìneachaidhean eadar-dhealaichte air fèin-fhiosrachaidhean nan Albannach aig Blàr Loos 1915? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
18. Mìnich na h-adhbharan a thug an cogadh buaidh air comann-sòisealta agus cultar na h-Alba. 8
19. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh buaidh a' chogaidh air gnìomhachas agus cultar Albannach? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
20. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais air buaidh a' chogaidh air leasachaidhean poilitigeach mar a chaidh a chomharrachadh le fàs radaigeachd? 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - *bunadas agus adhbhar a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr*
 - *susbaint an stòr*
 - *d' fhiosrachadh fhèin*

[CRÌOCH A' PHÀIRIEIR]

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO